

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE de prof. dr. arh. Sorin Vasilescu	7
NOTĂ INTRODUCTIVĂ	13
DEFINIREA NOȚIUNILOR OBIECT ȘI SPAȚIU	17
DESPRE OBIECT	17
Note	25
DEFINIREA NOȚIUNILOR „SPAȚIU”	
ȘI „SPAȚIU ARHITECTURAL”	27
Definirea noțiunii de spațiu	27
Definirea noțiunii de spațiu arhitectural	29
Sentimentul spațiului	41
Relația spațiu exterior – spațiu interior	46
Spațiu și locuire	54
Note	65

SPAȚIU ȘI MOBILIER – GRANITE FIZICE ȘI IMPRESIE	67
Note	77
OBIECTUL CONȚINUT ÎN SPAȚIU ȘI OBIECTUL GENERATOR DE SPAȚIU – SCURT PERIPLU ÎN ISTORIE	79
Cele mai vechi interioare	79
Antichitate	80
Egipt	80
Mesopotamia, Creta	82
Grecia și Roma	85
Evul Mediu Timpuriu	87
Secolele al XIV-lea și al XV-lea	89
Secolul al XVI-lea	91
Secolul al XVII-lea	92
Secolul al XVIII-lea	93
Secolul al XIX-lea	97
Secolul al XX-lea	98
De la Art nouveau la Post-post modernism	98
Note	105
NOTĂ FINALĂ	107
GLOSAR DE TERMENI ȘI NUME	111
BIBLIOGRAFIE	183
SURSE ILUSTRĂȚII	189
MULȚUMIRI	191

DEFINIREA NOȚIUNILOR OBIECT ȘI SPAȚIU

Despre OBIECT

Enciclopediile și dicționarele enciclopedice⁴ definesc obiectul (*obiectum* – din latina medievală) drept participiul trecut al verbului *obicere* (it.) – a pune în față, cu sensul propriu – ceea ce este pus înaintea, în fața gândirii sau vederii.

În lingvistică, se înțelege prin obiectul acțiunii verbale, persoana sau lucrul, concret sau abstract, asupra căruia se exercită acțiunea înfăptuită de o entitate care acționează ca subiect al acțiunii, în timp ce în drept, cuvântul obiect este folosit cu diverse semnificații. În sens general, este obiectul dreptului activitatea umană în diferitele ei manifestări; în mod obișnuit, obiectul dreptului este înțeles cu referire la drepturile subiective și se identifică cu acele bunuri susceptibile de a fi utilizate, considerate drept potrivite a satisface diferitele exigente ale fiecărui membru al societății în parte și ale societății în totalitatea ei. Obiectele drepturilor se împart în diferite categorii: lucrurile, prestațiile personale, bunurile materiale și imateriale, chiar persoanele (obiectul

delictului poate fi juridic sau material, respectiv bunul protejat de norma penală care incriminează atingerea, dăunarea lui sau ca obiect material, persoană, lucrul asupra căreia/căruia se răsfrânge activitatea fizică a vinovatului).

Din perspectivă filozofică, obiectul înseamnă *ad litteram* „ceea ce este pus în fața noastră, ceea ce ni se prezintă și către care este îndreptată orice activitate a noastră”.

Interesant este faptul că însăși conceptul de obiect este subiectul și fiindcă modul în care acesta este conceput și activitatea lui sunt foarte diferite, sensul termenului obiect este multiplu – dacă prin subiect se înțelege gândirea, obiectul înfățișează realitatea, existentă în opoziție cu gândirea, fie că această existență este înțeleasă în mod realist ca entitate metafizică, alta decât gândirea și independența de aceasta, fie că este concepută în mod idealist ca identică gândirii însăși.

Dacă, în schimb, prin subiect se înțelege eul empiric, fiecare individ luat în parte, obiectul reprezintă ceea ce acesta descoperă în fața lui ca un conținut al percepțiilor sale și al reprezentărilor, dar deoarece acestea sunt variabile de la individ la individ, și în cazul aceluiași individ se schimbă – în funcție de împrejurări –, obiectul își pierde orice stabilitate și devine un concept fluctuant și nedeterminat. Într-o oarecare măsură, această interpretare ar putea servi arhitecturii de interior mai ales, explicând modul în care acționează obiectele asupra organelor noastre de simț, prin procesul complex și adesea inexplicabil al percepției.

Grecii nu au cunoscut termenul de obiect, pentru că, la început cel puțin, problema raportului între subiect și obiect era străină mentalității lor. Ei nu puneau în discuție obiectivitatea realului, ci

adevărul sau falsitatea cunoașterii, legate de gradul de realitate ce se atribuia lucrului luat în considerare.

Astfel, Platon consideră că pentru a avea o adevărată cunoaștere doar a ideii, dotate cu deplinătatea existenței și inteligibilității, în timp ce lucrurile percepute de simțuri, care în sine nu au existență și se bucură doar de o existență diminuată împărtășită lor de către idee, sunt exilate în regatul opiniei.

Pentru Aristotel, pe deplin reală era substanța primă: lucrurile luate fiecare în parte, compuse din materie supusă formei, în timp ce forma separată, înțeleasă în sensul ideii platonice, era doar substanță secundară.

De la antici, Campanella, Duns Scot (în *Principia Philosophia* a identificat cu claritate obiectele cu „lucrurile, oricare ar fi ele în ultimă analiză, de la care ne vine senzația”), Descartes sau Kant diversele teorii (unele inversând sensul între subiect și obiect) au influențat hotărâtor curente și stiluri din artă și arhitectură.

Meinong instaurează chiar o Gegenstandstheorie, adică o știință care să studieze obiectul ca atare. El pleacă de la presupunerea, deja pusă în lumină de von Brentano, că orice cunoaștere este în mod necesar cunoașterea unui lucru, și că această necesitate nu privește doar actele cunoașterii, ci orice act uman: reprezentări, păreri, sentimente.

Metafizica tradițională nu este suficientă pentru că se referă doar la obiecte existente, acolo unde ele sunt doar o parte, și aceea destul de mică, a tuturor obiectelor cunoscute; într-adevăr putem avea obiecte care subzistă, dar nu există, de exemplu un număr sau o figură geometrică. Aceasta se poate afirma nu numai despre obiecte inexistente, ci și despre obiecte imposibile. În alți termeni, obiectele pure se află dincolo de existență și de non-existență.

Meinong face totuși o distincție între existențe și non-existențe, numindu-le obiecte și, respectiv, obiective.⁵

În psihologie, obiectul reprezintă o unitate situațională, având pentru subiectul care reacționează la ea o semnificație fundamental constantă. Obiectul este considerat ca parte a unui ambient real, perceptibil și realizabil în mare măsură de către alții. Poate fi social, fizic sau abstract, termen de cunoaștere, de acțiune și de răspunsuri afective, acestea din urmă studiate de către psihanaliză.

În psihanaliză, termenul de obiect este folosit în diferite contexte și cu înțelesuri diferite, dintre care cele mai importante sunt:

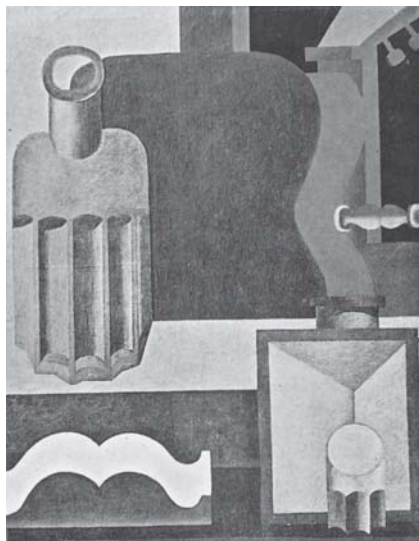
- a) în corelație cu pulsiunea (obiect pulsional, conform caracterizării freudiene a pulsiiunii ca fiind prevăzută cu un izvor, o țință și un obiect) cu sens foarte larg (persoană, obiect parțial, obiect real, obiect fantomatic);
- b) în corelație cu eul, ca obiect al iubirii sau al urii și astfel considerat persoană totală (în antiteză cu obiectul pulsional, care poate fi în schimb obiect parțial; trebuie observat de altfel că eul însuși se poate oferi sie însuși ca obiect de iubire (narcisism). În acest context, este folosită expresia alegere de obiect sau obiectuală. Uneori, indică în schimb, în sens analog celui filozofic tradițional, corelația procesului de cunoaștere (de exemplu al percepției) mai ales în sensul de obiect exterior real.

Termenul de obiect este folosit de psihanaliza cu diferite înțelesuri, indicând persoana sau lucrul necesar satisfacerii instinctivității și considerând ca obiect primar sânul matern. Se consideră astfel că primele experiențe psihice ale copilului față de obiecte ar fi foarte variate și importante. Unele școli ale psihologiei moderne (Melanie Klein, Ronald Fairbairn) pun problemele fundamentale

ale primelor faze ale dezvoltării psihice mai ales în termeni de raporturi cu obiectele.

În psihologia experimentală în schimb, obiectul este o construcție pentru adaptarea subiectului sau este un stimul care provoacă răspunsuri diferite perceptiv, conceptual, imaginativ, motoriu, emotiv, ducând la clasificări, procese organizatorice, transformări operative, comportamente verbale, grafice.

Recunoașterea permanenței fizice a obiectului și constituirea unei constante de apreciere a unor caracteristici care îi aparțin (formă, mărime, culoare, volum, greutate...) este considerat momentul esențial al psihologiei evolutive pentru formarea de structuri de cunoaștere stabile și logice.⁶

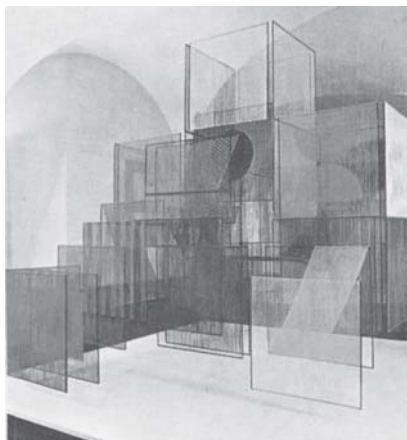
Ilustrația 1. *Le Corbusier – Chitară verticală, 1920, Elsi Giauque.*

În artă, cubismul a definit în general obiectul ca fiind chiar subiectul picturilor acestei școli (compoziția sau de-compoziția obiectului, compunerea sau descompunerea), subliniind astfel propria indiferență față de episodice ale temei tratate, concepută într-un absolut lipsit de limitări asociative. Aceiași termeni au fost împrumutați de către futurism, constructivism și de către unele tendințe abstracte.

Prin sintagma „obiect de artă” (traducere din limba franceză *object d'art*, din germană *Kunstgegenstand*) se indică categoria produselor artelor minore pentru a se deosebi de pictură și sculptură. În marile muzee există departamente speciale pentru obiectele de artă, separate de cele pentru țesături. Recent s-au alcătuit colecții care intenționează să pună în lumină calitățile estetice și practice ale obiectelor de uz (dotări urbane, ustensile casnice), adesea asemenea colecții sunt găzduite în muzee care poartă numele respectivului obiect.⁷

La baza cubismului stă pictura lui Cézanne care, nu numai că descoperise geometria interioară a corpurilor și relațiile lor spațiale cu ambianță, dar a și sfărâmat conceptul clasic al formei, alăturând și suprapunând, pe suprafața plană a tabloului, elemente constitutive ale realității. Însă Cézanne, ca toată generația sa de altminteri, fusese condiționat de un lung șir de fenomene proprii societății mașiniste, printre care și apariția construcției metalice. Noile structuri de fier au spulberat străvechea imagine iluzionistă de tip renastentist, înfățișând volume perfect transparente, a căror tridimensionalitate și arhitectură interioară erau nemijlocit percepute.

De la constructorii englezi care uimiseră lumea cu primele poduri din fontă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul

Ilustrația 2. *Tapiserie virtuală*
– *haute lisse*, Muzeul de Artă
Modernă, Paris, 1970.

secolului al XIX-lea sau de la constructorii de sere, galerii comerciale, grandioase pavilioane de expoziții și gări și de la genialul inginer Gustav Eiffel, contemporanul lui Cézanne, oamenii epocii învață să pătrundă misterele structurii interioare a volumelor.

În arhitectură, precursorii funcționalismului încep să considere organizarea spațială interioară a clădirii drept legea ce guvernează plastica ei exterioară.⁸

Pe la 1860, englezul Ph. Webb, aparținând mișcării Arts and Crafts, și mai târziu americanul L. H. Sullivan, reprezentant al școlii din Chicago, vor reflecta esența formală a structurii interne în exterior, realizând acea „sinceritate a fațadelor”, vechi deziderat al arhitecților antiacademiști. Noile programe arhitecturale specifice orașului modern, ca și tehnica fierului și a betonului armat, au condus la apariția primelor „building”-uri, construcții

de formă geometrică simplă, pregnant paralelipipedică, care, datorită masivității, numărului mare de etaje (la sfârșitul secolului al XIX-lea aveau în jur de 15 niveluri) și, implicit, a nevoii de ferestre de jur-împrejur, s-au eliberat din vechea strânsoare urbană a clădirilor înșiruite, devenind noile obiecte de arhitectură modernă.

Introducerea noțiunii de timp în conceptul spațial înseamnă mișcarea în jurul obiectului pe care privitorii „îl înconjurau ca și cum ar fi dorit să-i surprindă și constituția internă; descompunând obiectele, percepându-le în transparență, cubismul le percepea simultan din toate părțile, de sus și de jos, din interior și din exterior”. (S. Giedion)

Inspirată probabil de cercetările lui Marey ce stătuseră la originea apariției filmului, de teoria „dimensiunii timp-spațiu” lansată de matematicianul german Minkovski (în 1902) sau studiul „simultaneismului” lui Einstein, cea dintâi imagine „spațio-dinamică” din arta modernă a apărut în arhitectură, înaintea cubismului pictural: celebrul hol al vilei Hill House, conceput în 1902 de arhitectul britanic Ch. R. Mackintosh, reprezentant al Școlii de la Glasgow.⁹

Odată cu apariția termenului de *design* (industrial la sfârșitul secolului al XIX-lea și apoi de obiect), în arhitectură se vorbește din ce în ce mai mult despre importanța obiectelor care trebuie să se supună viziunii curentelor, școlilor sau stilurilor, martori și instrumente ale evoluției acestora, începând cu obiectele reprezentând piese de mobilier, până la cele mai neînsemnate obiecte de decor.